

THOMAS MEYER

Zlo u svetlu Meditacijskog puta Mihaelove škole¹

Vrlo poštovani prisutni, dragi prijatelji!

Hteo bih srdačno da se zahvalim za ovo lično predstavljanje od strane Petera Selga. I hteo bih takođe da kažem da sam veoma srećan, što će posle mene neko govoriti o temi Dobra. Šta dakle ja u mom referatu možda pogrešno prikažem, to će govornik posle mene dabogme iznova moći da popravi ...

Osim toga bih htio da podsetim na to, da je danas dan smrti *Immanuela Kanta*. To možda nije sasvim bez značaja kod jedne teme, koja za predmet ima prekoračivanje nekog praga svesti.

Hteo bih najzad za uvod da bacim pogled na nešto što nam prilazi iz sadašnjosti i može da bude shvaćeno kao *simptom*: Uticajni savetnik za sigurnost novog američkog predsednika Trumpa – o kome se neću sad izjašnjavati –, *Steve Bannon*, je u intervjuima dao sledeće dve izjave. Prva glasi: „Tama je dobra. Ona može samo da nam pomogne, ako suprotna strana ne prepozna ko smo mi i šta mi nameravamo.“ Druga njegova izjava sto godina posle revolucije u Rusiji je isto tako vredna pominjanja: „Ja sam lenjinista. Lenjin je htio da razori državu, a to je takođe moj cilj. Ja hoću da čitav sistem dovedem do praskajućeg kolapsa i da uništим celokupan današnji establišment.“ (*Neue Zürcher Zeitung*, 5. Februar 2017.)

Tako govorи jedan od najuticajnijih ljudi iz SAD-a u sadašnjosti. Razaranje, tama, ljubav prema tami. Razmislimo o ovome: Amerika je takođe doživela i izazvala prvi veliki razarački konflikt trećeg milenijuma – ja ovde ne mogu da ulazim u detalje –, rušenje tornjeva (kula) u New York-u i napadačke ratove na Avganistan koji su potom sledili itd., rušilačke impulse neslućenih razmara.

Ja sam češće bio u New York-u i uvek iznova sam imao utisak: Takvi tornjevi, kojih uto naravno ima po celom svetu, su tako nešto kao u visinu preokrenuti ponori – plod nekog mišljenja koje je sasvim zarobljeno za zemlju. To je jedna slika. I time se istovremeno dotiču najdublja pitanja duhovne nauke: Šta to po sebi ima sa ponorom? Šta sa tamom? Šta sa Zlom i razaranjem?

E pa prema Rudolfu Steineru je centralni zadatak našeg Petog poatlantskog razdoblja saznanje Zla – Peter Selg je dabogme govorio o „Misteriji Zla“ kao o nečemu što je danas najvažnije. Ovo što sam ja izneo kao uvod, svakako su samo *fenomeni* istog. I tu bi mi mogli odmah da nađemo još stotine, hiljade. Sada se radi o ovome: Kako mi možemo da spoznamo ove fenomene?

Večno Dobro i Zlo u vremenu i prostoru

Ja moram ipak najpre da govorim o Dobru, iako će ta tema ponovo biti obrađivana u sledećem referatu. Jer bez izvesnog pojma Dobra, i doduše nekog dubljeg nego što se on obično ima, mi ne možemo zapravo bez daljeg spoznati fenomen Zla, a da se neprestano ne umešaju emocije kao što su strah ili mržnja, emocije, koje ništa ne mogu da doprinesu saznanju Zla. Nama je potreban baš s obzirom na neizmeran fenomen Zla jedan mnogo viši pojam Dobra. Po pravilu je Dobro suprotan pojam: dobro – zlo. To nije dovoljno. Nama je potreban pojam Dobra, koji pokazuje kako sve Zlo potiče iz nekog višeg Dobra koje je s one strane „Dobra“ i „Zla“; ne možda obrnuto, jer Dobro ne može da potekne iz Zla. Ovaj viši pojam Dobra takođe uništava iluziju da bi možda moglo postojati takođe „večno“ Zlo i kako je sasvim neizvesno da li bi na kraju možda pobedilo „večno“ Zlo. Ja ću Vam pročitati za ovu možda isprva apstraktno zvućeću osnovnu tematiku nekoliko rečenica iz predavanja Rudolfa Steinera, koje je bilo održano na jedan veoma značajan dan, naime na dan smrti Goethea.

Rudolf Steiner izgovara 22. marta 1909. u Berlinu na kraju izlaganja o „trostrukom Zlu“ – možda iz opažanja, da se za znatan broj slušalaca ovde radilo o ne baš lako svarljivoj „hrani“ – rečenice, koje ja već više godina posmatram kao načela (vodeće stavove) za saznanje Zla. One glase: „Sve što postoji u svetskom planu je dobro. A Zlo ima svoje trajanje samo kroz izvesno vreme. Stoga veruje u večnost Zla samo taj, ko zameni vremensko sa večnim. I zbog toga nikad ne može da razume Zlo taj, ko se ne podigne od vremenskog do večnog.“²

Time je mnogo rečeno. Ja prepostavljam da svi prisutni mogu da razlikuju šta je mišljeno sa „večnost“ i „vreme“. Već u Meditaciji kamena temeljca govori se o prostoru, vremenu i večnosti naravno u povezanosti sa telom, dušom i duhom. U relaciji prema telu mi imamo prostor, u relaciji prema duši imamo vreme, i u relaciji prema duhu se nalazi večnost. Mi razume se takođe znamo da je razlikovanje između vremena i večnosti najteže. Te različite reči sâme to ne čine. Ovo drugo razlikovanje (između duše i duha) je od 869. god. objektivna teškoća u čitavom svesnom životu Zapada. Antropozofija dabogme treba da nam dâ podsticaj da jasnije ispitamo baš ovo razlikovanje, nego što je to uobičajeno slučaj. Za saznanje Zla sve zavisi od toga, da li će se zaista obaviti ovo razlikovanje. Jer promislimo: Ko se ne podigne od vremenskog do večnog, „nikad ne može da razume Zlo“. Večno se pak ne sme zameniti sa vremenskim. Ali mi to činimo u svakidašnjici uvek, ako na primer pogledamo na časovnik i mislimo, govornik nikako da završi, pa izgleda kao da „večno“ hoće da govori i slično. Ova pogrešna, povremenjena večnost pripada našoj normalnoj svesti. A ovo zamenjivanje i brkanje bi u stvari moralo školovanjem da se odstrani.

Sledi nekoliko pitanja uz ove četiri rečenice koje bi za sve nas trebale da imaju veliki značaj, da bismo razumeli šta Steiner ovde zahteva. On u svakom slučaju kaže: Ko ne preduzme ovo razlikovanje, nikad neće moći da razume Zlo, iako je okružen još sa toliko mnogo fenomena zla.

Šta bismo mi trebali da razumemo pod pojmom „svetski plan“? Tu sam ja jednom prilikom posle pojavljivanja engleskog prevoda moje knjige o 9/11 [radi se o 11. septembru 2001. – kad su dva aviona udarila u Svetski trgovinski

centar u New York-u, po jedan u svaki toranj; treći avion udario je u Pentagon, Washington; četvrti se srušio u ruralnom delu Pennsylvanie, 130 km istočno od Pittsburgha; *prim. prev.*] – dakle o potenciranom koncentratu *fenomena* Zla – usred jednog predavanja u New York-u imao iznenadjuće iskustvo: „svetski plan“ je bilo prevedeno sa „univerzum“! Nerazumevanje. Kao da bi u „svemiru“ (ili u „univerzumu“) sve bilo dobro! Sa „svetski plan“ se misli na jedan visoki region u duhovnoj zemlji – ne u svetu fenomena. Gde se nalazi „svetski plan“, to znači sfera, u kojoj se izrađuju duhovne klice za sve fenomene u razvoju sveta? Možda se može reći, u šestom ili sedmom regionu duhovne zemlje, gde deluju najviše hijerarhije, ili štaviše s one strane duhovne zemlje, u nad-duhovnom svetu, u regionu „Triniteta“. Tek sa ovom visokom sferom mi smemo da povežemo pojam „večnost“. „Svetski plan“ pripada večnosti, on se nalazi iznad ili izvan vremena. Ovde stanuje pravo više Dobro, na kome nijedno Zlo nema udela, u kome ne postoje suprotnosti.

Čim mi mislimo u suprotnostima, na primer „dobro – zlo“, mi smo u vremenu i posredno u prostoru. Jedino ovde može da deluje Zlo, možda vrlo dugo, ali nikad „večno“. Osnovno pitanje za zadatak našeg vremena dakle nije: „Šta je Zlo kao to što je suprotstavljeno Dobru?“ Već: „Kako je ono nastalo iz tog višeg Dobra?“ Iz kakvih dubokih večnih temelja dopuštaju duhovne moći – Heruvimi, Serafimi, iznad toga naviše postojeći Trinitet – Zlo u razvoju u vremenu i prostoru? To treba za nas ljude da bude razvojni podsticaj. Izvesno je da to nije iscrpan odgovor, ali možda je dobra polazna tačka. Tako biva Zlo *dopušteno* sa najvišeg mesta, dabogme, čak stvoreno u svom kroz vreme i prostor ograničenom kvalitetu. Upravo je Goethe, na koga se Steiner naravno nadovezuje i u ovoj tematici, pokazao u *Faustu*: Postoji samo neko delovanje Zla (Mefisto) sa dopuštenjem višeg Čuvara (Bog). Takođe u bajci sa sekirom koja je prisutnima poznata iz Misterijske drame *Ispit duše* postavlja se osnovni zadatak kako Zlo može da potekne iz (višeg) Dobra.

Nama je dakle potreban jedan dobar pojam Dobra, koji *dobro* i *zlo* uključuje i obuhvata. Ko poznaje samo Dobro koje je *suprotstavljeno* Zlu i koje isključuje Zlo, ima slab, da ne kažemo loš pojam Dobra. Drugim rečima: Pojam istinskog Dobra mora biti tako jak, da Zlo u njemu ima mesta.

Ako se ova misao, koja sleduje iz četiri citirane rečenice o Zlu, uzme ozbiljno, tada je moguće ukloniti glavnu prepreku za objašnjenje sa Zlom: emocije *straha* i *mržnje* protiv Zla ili za Zlo. Uz to možemo još da uklonimo *sumnju* u realnost apsolutno večno-duhovnog.

Tada se već nalazimo na terenu prvog stupnja Meditacijskog puta Mihaelove škole. Jer to su tri životinje koje nam onemogućavaju prelazak praga duhovnog sveta, dokle god ne možemo da ih pobedimo.

Zlo iz svetskog vremena i iz zemaljskih dubina

Ove „životinje“ – strah, mržnju i sumnju mora da opaža putnik na ponoru ispred duhovnog sveta. Ovde na pragu duhovnog sveta on sreće Čuvara, koji nam kaže da mi prvo moramo da vidimo i pobedimo te životinje, pre no što smemo da pređemo njegov prag. Prvo moramo da prebrodimo saznanje običnog Sopstva, sa kojim smo svi mi naravno opremljeni. Ono je nosač običnih duševnih snaga mišljenja, osećanja i htenja, koje su upravo

korumpirane kroz sumnju, mržnju i strah. Kako ja moram ove duševne snage da spoznam u njihovoj korumpiranosti, i kako se one moraju razviti da bih mogao da pređem prag?

Čuvar nas opominje, ako hoćemo da pređemo njegov prag. On zahteva od nas da „pazimo“ na ponor, inače će nas te životinje progutati. I zatim dolaze značajne reči u povezanosti sa prethodnim izlaganjima.

Njih je tvoje svetsko vreme u tebi
Postavilo kao neprijatelje saznanja.³

Odmah biva iskazano: *vremensko* poreklo Zla. Ove životinje su nam poslate *iz vremena*, ne iz večnosti. Ovde bih htio da dodam jednu među-napomenu. Organizatori ovog Zasedanja su nas takođe zamolili da u ophođenju sa „Razrednim satima“ kažemo i nešto iz naših ličnih iskustava.

Kada sam sredinom 80-tih godina po prvi put počeo da se bavim ovim tekstovima i pokušao da stupim na u njima ukazani put, koliko dobro sam to mogao, bio sam veoma iznenađen, zapravo frapiran. Zašto Rudolf Steiner zahteva od onih koji su primljeni ili izabrani u „Razred“ da odmah prođu kroz takav strog proces samospoznaje? Prenesimo se hipotetički u svest prvih slušalaca ovih prvih Razrednih sati. Šta su očekivali ovi ljudi? I ja ne prepostavljam da je većina od njih očekivala da im Dr. Steiner u neku ruku lepo upakovano kaže: Dragi prijatelji, vi pozajmijete mnoge cikluse predavanja, vi ste obradili mnoge osnovne spise, hrabro ste meditirali. Svejedno! Svi mi moramo da počnemo od nule!

Mnogi od njih su možda očekivali: Sada počinju posebni visoki letovi za „elitu“. – To me je neizmerno frapiralo (zaprepastilo). Rudolf Steiner je dakle imao očiti povod da se na ovaj put školovanja stupi sa temeljnim zahtevima, kako se oni na uporediv način, tako izgleda, ne pojavljuju pre toga, sa zahtevima na pragu tako reći. Ti „stari zečevi“, kako se oni u šali mogu nazvati, bili su baš veoma iznenađeni zbog toga kako je počeo ovaj put školovanja. Zadržimo ovo, i to je za mene osnovna misao: vreme je „mesto“, najpre, iz kog dolazi Zlo, ne večnost. U večnosti je sve dobro.

Zadatak je prvo da se ove „životinje“ saznaju i pobede. To je „rđava stvaralačka moć“, „rđava protivsnaga“ i „rđava protivslika“ u našem htenju, osećanju i mišljenju. I tek tada, ako su „pobedeni“ ovi anti-spiritualni elementi u našem mišljenju, osećanju i htenju, postoji nada da se pređe preko ponora neopterećeno ovim zemaljskim teretima u našem običnom mišljenju, osećanju i htenju. I usput na ovom putu – sad mislim samo na prvu etapu, na prvi deo puta od prvog do sedmog Sata – može nekom da dođe jedno pitanje. Je li to tako da ovo Zlo, koje se u meni pojavljuje i biva doživljeno – sa kojim ne smem da se identifikujem, jer moje Ja nije to, ipak ove „životinje“ u meni treba objektivno ozbiljno da uzmem –, ulazi u mene samo iz vremena?

U četvrtom Satu postoji odgovor na ovo pitanje, koji je veoma dubok. U njemu se govori o tome da se snage iz „zemaljskih dubina“ tiskaju u „telesne udove“. I kaže se: Izgubiće se u ovim snagama, ako se vlastita volja nemoćno prepusti tome što se dešava, ako se „poveri“ ovim snagama i njihovim težnjama. Ovo bi vodilo do nekog pomračenja Ja.⁴ Dakle: Ja biva pomračeno kroz to što odozdo ustrujava, ako se volja bez otpora prepusti tome što ustrujava. Zemaljske dubine neprestano zrače impulse u naše telesne udove, to znači u naše omotače fizičko telo, etersko telo, astralno telo.

Polazna tačka za to je fizičko telo, tačnije: najneposrednije u oblasti stopala. A tome nasuprot se nalazi Ja, koje bi trebalo da ostane nedodirnuto od ovog ustrujavajućeg procesa (kao što zatim biva pokazano u drugom i trećem delu mantre četvrtog Sata), ako ono ne želi da bude pomračeno. Ovo je danas velika tematika, kad su svuda delatne snage zemaljskih dubina, takođe u našim tehničko-elektromagnetsko-komunikacijskim sredstvima. Ove snage deluju kod mnogih ljudi stvarno pomračujući unutra do u Ja. Kao ukazivanje: ove „zemaljske dubine“ ovih delova mantri su za mene dokaz za to da je velika tema *devet slojeva Zemljine unutrašnjosti*, koju je Rudolf Steiner obrađivao kao nešto što je veoma slično prirodi kometa pre svega 1906. godine (zatim nakon više od dve godine poslednji put 1. januara 1909, i kasnije nikad više), još uvek prisutna, donekle na paušalan način. Jer zemaljske dubine obuhvataju naravno upravo ovih devet slojeva Zemlje, koje je Steiner ranije diferencirano prikazao. Zemaljske dubine nisu ograničene. To bi se moglo pratiti, da bi se baš ovaj deo četvrtog Sata dublje obradio. U drugom i trećem delu ovog istog Sata ili stupnja dolaze zatim do reči nakon zemaljskih dubina „svetske daljine“ i „nebeske visine“, koje su uvek povezane sa potpuno drugačijom duhovnošću, sa bićem opsega, u kome je dabogme delatan i Hrist, i sa duhovnim bićem visina. Od nas se zahteva da razvijemo diferenciranu svest visina, svest opsega i svest dubina. Mi hoćemo sada da govorimo jedino o svesti dubina, jer se ona nalazi u povezanosti naročito sa zemaljskim prostornim aspektom Zla. I to je volja, koja nas posebno može učiniti zemaljski rđavim. Saznavanje ovog može se izvršiti tačno na sredini puta, koji vodi od prvog do sedmog stupnja. Tek na sedmom stupnju zatim Čuvar otvara kapiju koja dopušta ulazak u duhovni svet. Tek posle prevajivanja šest prvih stupnjeva, na kojima se proživljavaju saznanja i doživljaji kakvi su opisani, mi možemo na legitiman način, to znači na način koji može da opstane pred Čuvarem praga, da stupimo u duhovni svet.

Od „Ja u njegovim ogradama“ do istinskog Ja

Ja sažimam: Mi imamo iz vremena i iz prostora (zemaljskih dubina) u nama pojavljujuća ova životinjska obličja, koja nam pokazuju u kojoj meri mi *nismo* ostali nezavisni od rđavih (zlih) snaga. I ceo put kroz Devetnaest stupnjeva ili Sati je put, koji proističe iz običnog Sopstva što se nalazi u čulnom svetu koji mu izgleda jasan, dok ne primeti: Ja tu unutra uopšte ne nalazim sebe (Prvi sat) – to je mālo, normalno Ja, koje ovako može da doživi. Ovo Ja dolazi sad na neku granicu, i na ovoj granici se pojavljuju tri životinje, koje mnoge ljude zaustavljaju da ne pređu prag. A ako nemaju dovoljno samospoznaje, oni pišu možda baš iz ove pozicije, stojeći na ponoru, knjige, takođe o antropozofiji. Literaturu, koja biva napisana na pragu, ispred ovih životinja i *pre* njihovog saznanja i pobedivanja. Ovde je mesto njenog nastanka na ovom putu od devetnaest stupnjeva. Nije potrebno da pominjem imena, dāju se lako pronaći. Ovo Ja „u njegovim ogradama“, kako se kaže u izreci za Ivanje, ima dakle zadatak da se razvije skroz do istinskog „Ja jesam“, kao što je to pokazano u devetnaestom Satu. To je to više Ja, koje je poreklom iz „svetskog plana“, od koga smo mi pošli, s one strane Dobra i Zla. Meditirati skroz ka ovom istinskom Ja nošenom od hijerarhija i Hrista, do njega se probiti, je zapravo

cilj celog ovog puta. Mi to najpre nosimo u nama samo latentno, ali je važno da poznajemo pojam nekog višeg Ja, kao cilj razvoja našeg običnog Ja. To je put.

Ovaj put se može uporediti sa tim što smo mi imali u starom Goetheanumu. Imali smo ulaz na zapadu. Mi idemo u veliku salu kroz sedmostrukost stubova. Tu možemo skroz da prođemo sa našim sasvim običnim Sopstvom, sa našim još nepročišćenim i karikaturnim mišljenjem, osećanjem i htenjem. Zatim dolazi govornica, a nakon toga dvanaestostrukost manjih stubova u prostoru manje kupole. I u tih dvanaest govori sve više to visoko biće, koje je povezano napokon sa najvišim hijerarhijama, sa Hristovim suštastvom, sa tim, što se paušalno može označiti kao „svetski plan“. Bilo bi zamislivo da jednom u budućnosti Devetnaest sati bude doneto u sledećem raščlanjenju: u prvom tomu Sati jedan do sedam, u drugom Sati osam do devetnaest. To bi odgovaralo raščlanjenju velike i male sale starog Goetheanuma, i to takođe odgovara raščlanjenju duše (sedam) i duha (dvanaest). Celokupan građevinski stil Razrednih sati takođe može da podseti na Solomonov hram. I Charles Kovacs, značajni antropozof iz Beča, nekom prilikom je u jednom pismu stavio napomenu, da bi u osnovi Devetnaest sati razreda predstavljalo metamorfozu Solomonovog hrama primerenog vremenu. Konkretna odnosna tačka za ovu misao nalazi se u dvanaestom Satu, koji se može označiti kao stvarni „Sat hrama“.

Vroclavski Ponovljeni sati i sudbina AAG (Opšteg antropozofskog društva)

Pošto je Peter Selg uvodno na prijateljski način i objektivno pomenuo kakav stav ima taj ko govori (govornik) prema Mihuelovoj školi, naime apsolutno pozitivan – mi takođe već mnogo godina imamo sastanke, na kojima se čitaju tekstovi, sa kraćim razgovorom nakon toga –, tako bih ja htEO da dâm jednu napomenu u vezi oba novopronađena vroclavska Ponovljena sata. U njima se nalazi poseban akcenat na samospoznaji, saznanju nižeg Sopstva, na samoći. I nadalje ne postoji nijedan meni poznat drugi Sat, ni regularan Sat ni Ponovljeni sat, kod koga se Čuvar praga tako ponaša kao u vroclavskim Satima. Učenika, koji mu se hrabro približava, on naime hvata za ruku i vodi ga tako deo puta dalje. To se inače ne događa. Zasjalo mi je maleno svetlo kad sam čuo: Da, tu je bilo prisutno mnogo mladih ljudi. Steiner je očito htEO da najveću ozbiljnost prema Čuvaru poveže sa izvesnim čvrstim pouzdanjem u njega. Nije trebalo da se pojavi bilo kakav strah. To se tako desilo samo u Vroclavu. Čuvar ovde otkriva sasvim ljudsku stranu, a da ne gubi od svoje ozbiljnosti. Jedinstveno.

I možda smem ovde završavajući da napomenem takođe još nešto drugo što je jedinstveno: Do pre nekoliko godina niko nije znao doslovan tekst ovih Razrednih sati; jedino se znalo da su oni morali biti održani. Onda, jednog dana, pali su mi u ruke u Kolisko-arhivu u Engleskoj. A to je već neka vrsta sudbine koja govori, gde i kako su izronili ovi Sati: Oba ova Ponovljena sata su prva i jedina, koja preko devedeset godina nakon poslednjeg dornaškog Razrednog sata ponovo dolaze do nas iz te struje što je bila proterana iz dornaškog Društva i Visoke škole. Iz struje ljudi, čiji je život kroz ove događaje

bio potpuno promenjen i bio usmeren na sasvim druge puteve. Oni su sudbinski bili isključeni iz institucija. Vrlo poštovani prisutni, htelo bih da Vas upitam: Ako je neko bio isključen iz ovih *institucija* – a to su bili pored dva člana Uprave [Ita Wegman i Elisabeth Vreede] ne samo neki Steinerovi prominentni učenici [kao D. N. Dunlop i Eugen Kolisko], to su bile hiljade ljudi koji su bili članovi dva zemaljska Društva –, da li je on tada bio isključen takođe iz Mihaelove škole i iz svog rada u *Mihaelovoj školi*? Ne verujem da bi bilo ko na razuman način smeо da dâ potvrdan odgovor na ovo pitanje!

To znači: Mi danas moramo, i ja ovo izgovaram potpuno nepristrasno, da mislimo i smatramo realnom Mihaelovu školu, koja je toliko obuhvatna da sa njom može ostati povezan svako ko se jednom sa njom povezaо, i da svako sme da uđe u ovu školu, koga pokreće ozbiljna potreba ka spiritualnom razvoju.

Ja mogu sebi da predstavim da će za nekoliko godina biti Zasedanja na kojima će se Mihaelova škola nalaziti u središtu a ne pitanje „Visoke škole“, ukoliko je ona zemaljska institucija.

Time bi se pomoglo mnogim ljudima koji hoće da priđu ovim stvarima i koji možda nikad nisu čuli nešto o odgovarajućim institucijama ili ne osećaju nikakav poriv da pristupe ovim institucijama.

To bi bila širokogrudost, koja mi se danas čini kao apsolutno neophodna.

Ludwig Polzer-Hoditz i Mihaelova škola

Jedna od žrtava ovih tragičnih dešavanja bio je Ludwig Polzer-Hoditz. Ne znam da li postoji neki drugi čovek koji se tako povezaо sa „Razrednim satima“, studirao ih za sebe i čitao pred drugima preko 21, 22 godine, u srednjo- i istočnoevropskom prostoru [takođe u Beogradu, u kući Vitomira Koraća; *prim. prev.*], sa Steinerovom dozvolom, koji je zatim 1935. de facto spadaо u one koji su isključeni i koji je u novembru 1935. posle elementarne katastrofe, kako je Polzer to nazvao, jer je to bilo daleko više nego samo unutrašnja stvar antropozofa, napisao ovu rečenicu: „*Goetheanum je na svakom mestu gde se ezoterično radi u duhu Rudolfa Steinera.*“ To je misao koja pravi mostove. Ona može da poveže. Jer nikog ne isključuje.⁵ I to nam je potrebno takođe u današnje vreme, ako mi dozvoljavate da to kažem. Može se ova velika Polzerova rečenica, koja nema ničeg gorkog, ničeg polemičkog, koja mnogo više može da deluje otvarajući horizont, koja ništa ne kaže protiv institucija, ali nešto kaže za te koji su iz njih bili oterani ili dobrovoljno krenuli drugim putevima – mogla bi se Polzerova rečenica u ovom istorijskom času preinačiti i reći: „*Mihaelova škola je danas na svakom mestu gde se ide meditacijskim putem ove škole u duhu Rudolfa Steinera.*“

Dopustite mi da iskažem završnu napomenu: Stephen Bannon je našao da je tama dobra. Ko ide ovim meditacijskim putem, taj će videti: Ona je dobra samo ako mi imamo volju da je probijemo i da to što najpre izgleda tamno, duhovni svet, ispunimo svetlošću i da ga jasno doživimo. To je po mom razumevanju jedan od velikih ciljeva Meditacijskog puta Mihaelove škole, kako ga je Rudolf Steiner razvio iz antropozofije.

Ja Vam se zahvaljujem na Vašoj pažnji!

Preveo Siniša Nikolić

Novo Miloševo, 1. jun 2019.

¹ Celokupna verzija ovog predavanja sa delovima mantri pojavila se prvi put u: *Der Europäer*, Jg. 22, Nr. 4, Februar 2018.

² RUDOLF STEINER: *Duhovno-naučno poznavanje čoveka*, GA 107, Dornach 2010, str. 260

³ RUDOLF STEINER: *Ezoterična obuka za Prvi razred slobodne visoke škole za duhovnu nauku na Goetheanumu* 1924, GA 270a. Dornach 2008, str. 11.

⁴ Isto, str. 72

⁵ Usled intrig protiv njegovog rada sa Razrednim satima od strane Dornacha, kada ga nisu hteli priznati za „lektora“, jedna funkcija koju mu je sam Steiner izričito preneo, Polzer je 30. maja (dan smrti D. N. Dunlop) 1936. istupio iz AAG. Svoj mihaelovski rad vodio je on odlučno dalje do svoje vlastite smrti 13. oktobra 1945.